«Основи науково-дослідної роботи магістрантів та аспірантів у вищих навчальних закладах»/спеціальність: 017 Фізична культура і спорт: [Навчальний посібник. 2016. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД»]. 554 с.
https://reposit.uni-sport.edu.ua/items
7.Лісенчук Г.А. «Теоретико-методичні основи управління підготовкою футболістів 7 – 16 років»: Автореф. дис. доктора наук з ФВС: спец.: 24.00.01. – [«Олімпійський та професійний спорт». – К.: 2004. – 42 с].
8.Хосе Л. Гандія. «Психологічний тиск у футболі», [Академія SIA , Спортивна психологія].https://soccerinteraction.com/psychological-pressure-in-football.

Literatura.

1. Deineko I.V, Bairachnyi O.V., Zora K. (2020) «Test «6 miachiv» yak zasib kontroliu spetsialnoi fizychnoi pidhotovlenosti hravtsiv u futzali» [Tendentsii ta perspektyvy rozvytku nauky i osvity v umovakh hlobalizatsii: mizhn. nauk.-prakt. internet konf., 28 liutoho 2020r.: zb. nauk. prats – Pereiaslav, – Vypusk 56. s. 305-309]. https://reposit.uni-sport.edu.ua/items
2. Deineko I.V., Honcharu A.I. «Kontsentratsiia uvahy yak chastyna trenuvalnoho protsesu z futzalu u neprofilnykh ZVO». [Indyvidualnist u psykholohichnykh vymirakh spilnot ta profesii: zb. nauk. prats /za zah. red. L.V. Pomytkinoi, O.M. Ichanskoi – K.: TOV «Alfa-PIK», 2020. S. 235-240].
3. Deineko I.V., Orlenko N.A., Velichenko M.A., Rakitina T.I.
Zviazok mizh syloiu ta rukhlyvistiu nervovykh protsesiv z dynamikoiu kontsentratsii uvahy u futbolistiv studentskoho viku. [Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriia: Pedahohika. Psykholohiia: zbirnyk naukovykh prats. – K. : NAU, 2022. – Vyp. 20. S. 100-107.]
https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP
4. Doroshenko E.Iu. Shalfieiev P.O. «Testuvannia v systemi pedahohichnoho kontroliu tekhnichnoi pidhotovlenosti futbolistiv» [NUFVSU Zaporizkyi natsionalnyi universytet].
https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2012-05/12deirfp.pdf
5. Errama, M., Bassiri, M., Atifi, Dzh., ta Lotfi, S. (2024). Porivnialnyi analiz vplyvu skorochenykh pozytsiinykh ihor ta tradytsiinykh trenuvan na fizychnu ta tekhnichnu rezultatyvnist yunykh futbolistiv pid chas trenuvan. [Teoriia ta metody fizychnoho vykhovannia], 24 (6), 961–970. https://doi.org/10.17309/tmfv.2024.6.14
6. Kostiukevych V.M., Voronova V.I., Shynkaruk O.A., Borysova O.V.
«Osnovy naukovo-doslidnoi roboty mahistrantiv ta aspirantiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh»/spetsialnist: 017 Fizychna kultura i sport: [Navchalnyi posibnyk. 2016. Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD»]. 554 s.
https://reposit.uni-sport.edu.ua/items
7. Lisenchuk H.A. «Teoretyko-metodychni osnovy upravlinnia pidhotovkoiu futbolistiv 7 – 16 rokiv»: Avtoref. dys. doktora nauk z FVS: spets.: 24.00.01. – [«Olimpiiskyi ta profesiinyi sport». – K.: 2004. – 42 s].
8. Khose L. Handiia. «Psykholohichnyi tysk u futboli», [Akademiia SIA , Sportyvna psykholohiia].
https://soccerinteraction.com/psychological-pressure-in-football.

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2026.01(200).14

Дем'янов В.В.
здобувач третього рівня вищої освіти,
ННІ «Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту»
Українського державного університету науки і технологій, м. Дніпро
https://orcid.org/0009-0009-9900-3474
Москаленко Н.В.,
доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор
Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, м. Дніпро
https://orcid.org/0000-0001-9162-5206

ФІЗИЧНИЙ СТАН ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Анотація. Статтю присвячено аналізу фізичного стану дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектру. Мета – визначити фізичний стан дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектру з метою з'ясування спрямованості засобів фізичного виховання. Методи дослідження – аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, антропометрія, методи визначення фізичного стану, методи математичної статистики. Результати. З'ясовано, що антропометричні показники дітей з РАС загалом відповідали віковим нормам. Розрахунок ваго-зростового індексу Кетле свідчить про переважання вищого за середній рівня. Функціональний стан серцево-судинної системи характеризується відповідністю нижній межі вікової норми за показниками ЧСС і нормальними показниками систолічного АТ. Виявлено значну варіативність АТ та знижені показники індексу Робінсона, що свідчить про низький рівень економізації діяльності серцево-судинної системи та неоднорідність адаптаційних можливостей дітей з РАС. Встановлено переважання задовільного рівня фізичної роботоздатності, відповідність задовільному рівню показників проби Штанге та нижчих за нормативні значення у пробі Генча. Показники вегетативної регуляції засвідчили переважання симпатичного тонусу у більшості дітей. Рівень рухової активності у 75% дітей оцінено як помірний. У більшості дітей добре сформована дрібна моторика, хоча є поодинокі випадки уповільненості рухових реакцій. Позитивний емоційний фон під час виконання рухових завдань свідчить про високу мотиваційну значущість фізичної активності. Аналіз

показників фізичної підготовленості підтвердив переважно низький рівень швидкісно-силових якостей, сили м'язів верхніх кінцівок, координаційних здібностей і рівноваги, що є характерним для дітей із РАС. Виявлено високий рівень розвитку гнучкості. Висновки. Отримані результати підтверджують необхідність індивідуалізації процесу фізичного виховання з урахуванням психофізичних особливостей дітей із РАС та орієнтацією на корекційно-розвивальні завдання.

Ключові слова: *аутизм, фізичне виховання, фізичний розвиток, індивідуальні відмінності.*

Demyanov V.V., Moskalenko N.V. PHYSICAL CONDITION OF YOUNGER SCHOOL-AGE CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS. *The article is devoted to the analysis of the physical condition of younger school-aged children with autism spectrum disorders. The aim is to determine the physical condition of younger school-aged children with autism spectrum disorders in order to clarify the focus of physical education methods. Research methods include the analysis and generalization of scientific and methodological literature, anthropometry, methods for assessing physical condition, and methods of mathematical statistics. Results. It was found that the anthropometric indicators of children with ASD generally corresponded to age norms. The calculation of the Quetelet body mass index indicates a predominance of above-average levels. The functional state of the cardiovascular system is characterized by heart rate indicators at the lower limit of age norms and normal systolic blood pressure values. Significant variability in blood pressure and reduced Robinson index values were observed, indicating a low level of efficiency in cardiovascular function and heterogeneous adaptive capacities in children with ASD. A predominance of satisfactory levels of physical performance was established, with Stange test results corresponding to satisfactory levels and Genchi test results below normative values. Indicators of autonomic regulation showed a predominance of sympathetic tone in most children. The level of motor activity in 75% of children was evaluated as moderate. Fine motor skills were well developed in most children, although there were isolated cases of delayed motor reactions. A positive emotional tone during the performance of motor tasks indicates a high motivational significance of physical activity. Analysis of physical fitness indicators confirmed mainly low levels of speed-strength qualities, upper limb muscle strength, coordination abilities, and balance, which is characteristic of children with ASD. A high level of flexibility development was detected. Conclusions. The obtained results confirm the necessity of individualizing the physical education process, taking into account the psychophysical characteristics of children with ASD and focusing on corrective and developmental tasks.*

Keywords: *autism, physical education, physical development, individual differences.*

Вступ. Аналіз літературних джерел показав, що в нині світі спостерігається тенденція зростання числа дітей із розладами аутичного спектру (РАС), які часто називають просто «аутизм». РАС – це стан особливого нейророзвитку, який характеризується труднощами соціальної взаємодії, вербальної та невербальної комунікації та наявністю повторюваної поведінки та обмежених інтересів [1]. Інші поширені симптоми включають: незвичайні реакції на сенсорні подразники та наполягання на однаковому або суворому дотриманні рутини [5]. У зв'язку з чим розвиток, навчання, виховання, соціалізація сучасних дітей з РАС спрямовується на їх інтеграцію у сучасне суспільство із дотриманням вимог захисту прав дітей з РАС [3; 11].

Дослідженням різних аспектів навчання, виховання та розвитку дітей з РАС присвячено наукові наробки B.S. Abrahams, D.H. Geschwind [10], Т.В. Скрипник [7], К.О. Островська [4; 5; 11], Н. Семенова із співавторами [6], С. Грищенко [3] В.В. Тарасун [8] та інших. Так, сучасні погляди на природу аутизму, зміст його теоретичних концептуальних моделей, особливості прояву клінічної картини і психологічної структури асинхронного типу затримки розвитку, узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду психолого-педагогічної корекції цього виду дизонтогенезу докладно висвітлено у праці В.В. Тарасуна [8].

Науковці [3; 6; 9] вказують, що наразі одним із важливих завдань сьогодення є проблема дослідження фізичного стану дітей молодшого шкільного віку з РАС, оскільки саме в цей період формуються базові фізичні якості, рухові навички та адаптаційні механізми організму. У той же час виявлення особливостей розвитку дитини дозволяє обґрунтувати індивідуальний підхід у фізичному вихованні та корекційно-розвивальній роботі з обраним контингентом. Так, Н. Семенова із співавторами [6] вказують, що проблема освіти школярів з аутизмом ускладнена специфічними особливостями розладу. Дитина з аутизмом може не мати тих самих симптомів, що й інші діти з РАС або може мати більше чи менше виражені прояви. Означене вище зумовлює потребу у вивченні, розробці та впровадження новітніх підходів, методик, які б ураховували ці особливості.

Вчені [3; 5; 7; 9] також зазначають, що фізичне виховання дітей з РАС потребує комплексного підходу та охоплює психологічні, педагогічні та корекційні заходи. Багато з них сходяться на думці, що фізкультурно-оздоровча робота з аутистичними дітьми повинна гармонійно поєднувати інтелектуальне і фізичне виховання. Проте сьогодні недостатньо досліджень, в яких виявляються ефективні засоби та методи адаптивного фізичного виховання аутистичних дітей з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей для розвитку творчої активності, формування пізнавальної сфери, покращення загального психофізичного стану при аутизмі. Одним із таких важливих завдань сьогодення є проблема дослідження фізичного стану дітей молодшого шкільного віку з РАС, оскільки саме в цей період формуються базові фізичні якості, рухові навички та адаптаційні механізми організму [2]. На сьогодні недостатньо досліджень, в яких виявляються ефективні засоби та методи адаптивного фізичного виховання дітей

молодшого шкільного віку з РАС з урахуванням їх індивідуальних особливостей фізичного стану, що і обумовила актуальність теми дослідження.

Мета дослідження – визначити фізичний стан дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектру з метою з'ясування спрямованості засобів фізичного виховання.

Методи дослідження – аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, антропометрія (визначення довжини та маси тіла, обхвату грудної клітки та ваго – зростового індексу Кетле), методи визначення фізичного стану (оцінка показників серцево – судинної та дихальної систем – визначення ЧСС, АТ, індексу Кердо, проба Руфьє, індекс Робінсона, проби штанге та Генча), методи математичної статистики.

Організація досліджень. Дослідження виконувались протягом 2025 року згідно тематичного плану НДР Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2021-2025 рр. за темою «Наукове обґрунтування оздоровчо-рекреаційних технологій у фізичному вихованні різних груп населення» (номер держреєстрації 0121U108320). У дослідженні брали участь 8 дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектру.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Першим етапом нашого дослідження був аналіз показників фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку з РАС (табл. 1).

Таблиця 1

Показники фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку з РАС (n = 8)

Показники	Me (25; 75)	W	p	Min	Max	D[x]	V, %
Довжина тіла, см	133,50 (130,75; 139,50)	0,935	>0,05	128	146	38,79	4,60
Маса тіла, кг	32,00 (31,00; 35,75)	0,920	>0,05	29	37	8,13	8,67
ОГК, см	60,00 (64,00; 70,25)	0,916	>0,05	58	72	24,84	7,48
Ваго-зростовий індекс Кетле. г·см$^{-1}$	237,94* (234,12; 251,22)	0,817	<0,05	219,86	274,07	338,15	7,56

Примітка. * – значимі відхилення від норми за тестом Шапіро-Уілка

З'ясовано, що показники довжини та маси тіла, ОГК у дітей з РАС загалом відповідали віковим нормам. За усіма показниками, що досліджувались спостерігалась слабка мінливість.

Розрахунок ваго-зростового індексу Кетле свідчить про переважання вищого за середній рівня (рис. 1).

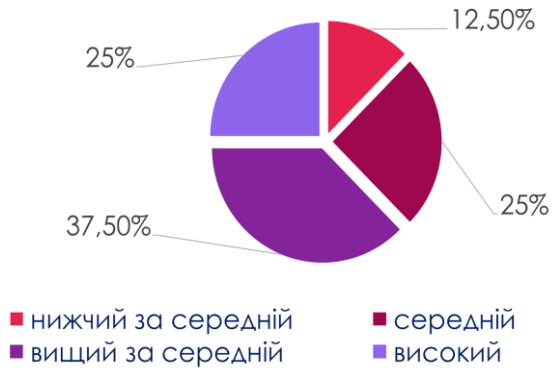

Рис. 1. Рівень ваго-зростового індексу Кетле дітей молодшого шкільного віку з РАС (n=8)

Аналіз показників функціонального стану серцево-судинної системи дітей з РАС виявив відповідність нижньої межі вікової норми показника ЧСС (табл. 2).

Значення медіани показника ЧСС становила 60 уд·хв$^{-1}$ при інтерквартильному розмахові від 57,25 до 62,50 уд·хв$^{-1}$. Медіана показників систолічного артеріального тиску мала значення 100 мм рт.ст., що загалом відповідає фізіологічній нормі для дітей даного віку.

Таблиця 2

Показники **функціонального стану серцево-судинної та дихальної системи дітей з РАС (n=8)**

Показники	Me (25; 75)	W	p	Min	Max	D[x]	V, %
Частота серцевих скорочень, уд·хв$^{-1}$	60 (57,25; 62,50)	0,958	>0,05	53	65	17,41	7,00
АТсист., мм рт. ст.	100 (95; 100,75)	0,666	>0,05	90	105	23,71	4,94
АТдіаст., мм рт.ст.	67,50 (63,75; 71,25)	0,972	>0,05	50	87	117,64	16,01
Проба Руф'є, ум.од.	15 (13,75; 16,00)	0,883	>0,05	12	17	2,79	11,32
Індекс Робінсона, ум.од	59,00* (56,40; 61,10)	0,811	<0,05	49,5	68,25	30,44	9,39
Проба Штанге, с	30 (25,75; 34,75)	0,913	>0,05	25	39	26,57	16,90
Проба Генча, с	22,5 (19,5; 25,0)	0,922	>0,05	17	26	11,43	15,37

Примітка. * – значимі відхилення від норми за тестом Шапіро-Уілка

Привертає увагу значний розкид даних показника діастолічного артеріального тиску від 50 до 87 мм рт.ст. Це вказує на значні індивідуальні відмінності функціональної реактивності у дітей з РАС.

Дослідження показника функціональної витривалості серцево-судинної системи за результати проби Руф'є довели, що у 62,5% дітей переважав задовільний рівень фізичної роботоздатності; 37,5% дітей мали поганий рівень.

Аналіз показника індексу Робінсона, який відображає рівень економізації діяльності серцево-судинної системи, свідчить, що у всіх дітей показник адаптації серцево-судинної системи перебував на низькому рівні.

Рівень функціонального стану дихальної системи дітей аналізували за показниками проб Штанге та Генча. З'ясовано, що результати проби Штанге на рівні 25-39 с свідчать про задовільний рівень функціональних резервів дихальної системи у більшості дітей. Межі коливань показника проби Генча склали від 17 до 26 с. Це вказує, що у більшості дітей показники даної проби знаходилися на рівні нижче середніх нормативних значень.

Аналіз стану вегетативної нервової системи (ВНС) дітей з РАС проводився за допомогою розрахунку індексу Кердо, який відображає співвідношення симпатичного та парасимпатичного відділів (табл. 3).

Таблиця 3

Показники **вегетативної нервової системи дітей молодшого шкільного віку з РАС (n = 8)**

Показники	Me (25; 75)	W	p	Min	Max	D[x]	V, %
Індекс Кердо, ум.од.	-17,42 (-23,98; -1,17)	0,416	>0,05	-41,51	19,35	383,30	138,48

Згідно з отриманими даними, у 6 дітей спостерігалось переважання симпатичного тонусу, що проявляється у підвищеній напрузі регуляторних систем. Це може вказувати на підвищену реактивність вегетативної нервової системи та схильність до швидкого виснаження адаптаційних ресурсів організму. Також виявлено 1 дитину з переважанням парасимпатичного тонусу та 1 дитину з ейтонією.

Аналіз показників критерія загального рівня рухової активності дітей з РАС довів, що 6 з 8-ми дітей демонструють помірний рівень рухової активності. У той же час одна дитина мала варіативний рівень, що свідчить про нестійкість проявів рухової поведінки. Ще одна дитина мала високий рівень рухової активності.

Аналіз типових рухових дій показав, що у 6 дітей домінують вправи тренувального характеру. Крім того у дитини, яка мала варіативний рівень рухової активності переважали рухи руками, а у дитини з високим рівнем зустрічались поодинокі прояви зведені до стрибків на місці. Це свідчить про прагнення до стереотипних дій у частини дітей з РАС.

Оцінка показника дрібної моторики довела, що 7 з 8-ми дітей виконували рухові завдання впевнено і без труднощів. Лише в однієї дитини зафіксовано повільне виконання. Це може бути ознакою недостатнього розвитку координаційних здібностей та потребує цілеспрямованої корекції.

Загальна оцінка емоційного стану дітей під час рухової активності була позитивною. Це свідчить про високу мотиваційну значущість фізичних вправ та їх позитивний вплив на їх емоційний стан.

Показники рівня фізичної підготовленості дітей з РАС представлено у табл. 4.

Таблиця 4

Показники рівня фізичної підготовленості **дітей молодшого шкільного віку з РАС (n = 8)**

Показники	Me (25; 75)	W	p	Min	Max	D[x]	V, %
Піднімання тулуба в сід за 1 хв, разів	15,50 (14,50; 17,25)	0,989	>0,05	11	20	7,98	18,08
Планка на передпліччях, с	16,50 (14,75; 18,25)	0,941	>0,05	14	21	6,25	14,88
Динамометрія, кг	10,50 (8,50;12,15)	0,929	>0,05	5	13,5	8,05	28,48
Стрибок у довжину з місця, см	116,50 (111,50; 119,25)	0,980	>0,05	100	130	79,64	7,71
Біг на 30 м, с	7,30 (6,78; 7,83)	0,937	>0,05	6,4	8,9	0,84	12,33
Ходьба по лінії 4,5 м, приставляючи п'яту до носка стопи (HTTW), с	20,50 (17,75; 23,00)	0,926	>0,05	16	24	9,07	14,87
Проба Ромберга, с	17,50 (15,75; 23,00)	0,323	>0,05	15	20	3,98	11,49
Нахил уперед, см	22,00 (21,00; 24.00)	0,947	>0,05	19	25	3,93	8,91

Встановлено, що показник силової витривалості м'язів черевного пресу (за тестом «Піднімання тулуба в сід») у середньому становив 15,5 повторень. Показники статичної витривалості м'язів корпусу за тестом «Планка на передпліччях» свідчать про початковий та середній рівні успішності. Низький рівень розвитку сила кисті вказує на недостатній розвиток дрібної моторики та загальної сили м'язів верхніх кінцівок, що є характерною особливістю дітей з РАС. Показники тесту «Стрибок у довжину з місця» та «Біг на 30 м» також відповідали низькому рівню. Показники загальної координації та статичної рівноваги мали значні індивідуальні коливання. Так, час виконання ходьби по лінії становив від 16 до 24 с, що вказує на нерівномірний розвиток просторово-рухових навичок. Розмах показників проби Ромберга був від 15 до 20 с, що є типовим для дітей із РАС, які часто мають порушення вестибулярної функції. У той же час виявлено високий рівень розвитку гнучкості за результатами тесту «Нахил уперед».

Висновки. Дослідження фізичного стану дітей молодшого шкільного віку з РАС засвідчило низку особливостей їх розвитку та функціонування організму, які необхідно враховувати під час організації фізичного виховання.

Антропометричні показники у більшості дітей відповідали віковим нормам, проте розрахунок індексу Кетле вказує на тенденцію до перевищення маси тіла відносно зросту, що потребує контролю та відповідної корекції рухового режиму. У дітей загалом спостерігається відносна стабільність показників серцево-судинної системи. Однак, значна індивідуальна варіативність діастолічного артеріального тиску та результатів проби Руф'є свідчить про неоднорідність їх адаптаційних можливостей. Оцінка показників дихальної системи вказує на певні обмеження адаптаційних механізмів організму до гіпоксії. Отримані результати підкреслюють доцільність використання у фізичному вихованні дихальних вправ та методів, спрямованих на тренування стійкості до кисневого дефіциту.

Виявлені особливості вегетативної регуляції у дітей з РАС зумовлюють необхідність застосування методик, спрямованих на нормалізацію балансу між симпатичним і парасимпатичним відділами ВНС.

Показники загального рівня рухової активності дітей з РАС вказуються на доцільність застосування індивідуального підходу до організації рухової діяльності з обраним контингентом. А саме корекційно-розвивальної спрямованості занять фізичним вихованням з акцентом на розвиток дрібної моторики, загальної сили м'язів верхніх кінцівок, вправ для покращення координації рухів і рівноваги.

Перспективами подальших досліджень буде дослідження показників психічного стану дітей молодшого шкільного віку з РАС для визначення спрямованості занять фізичним вихованням з обраним контингентом.

Література

1.Аутизм: статистика, дестигматизація діагнозу та визначні особистості з «РАС». Аутизм: статистика, дестигматизація діагнозу та визначні особистості з «РАС» | Межа. Новини України.

2.Гнатюк С.М., Неведомська Є.О., Білий ВВ. Ефективність програми фізичної терапії дітей із розладами аутистичного спектру Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини: досвід, проблеми, перспективи : матеріали XI Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 12 грудня 2024 р.). 2024. С. 182-185.

3.Грищенко С. Пріоритетні напрями навчання, виховання та розвитку дітей з аутизмом https://surl.li/fqjclz

4.Островська К.О. Особливості емоційної сфери дітей з розладами спектра аутизму. Теоретичні та практичні проблеми психології. Київ. 2012. С. 211-219.

5.Островська К.О. Фізична реабілітація і аутизм. Львів: ЛНУ, 2016. 54 с.

6.Семенова Н., Ярощук М., Ріпак М., Маланчук Г., Шевців У., Назаркевич Л. Інклюзивне фізичне виховання здобувачів освіти з розладом аутичного спектра (РАС): аналіз проблем та шляхи їх подолання. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві, 2025. Вип. 2(70). С. 71-75. https://doi.org/10.29038/2220-7481-2025-02-71-75

7.Скрипник Т. Стандарти психолого-педагогічної допомоги дітям з розладами аутичного спектра: Київ: НАПН, 2013. 60 с.

8.Тарасун В.В. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом: Навч. посіб. для вищих навчальних заладів (В.В.Тарасун, Г.М.Хворова; за наук. ред. Тарасун В.В. Київ: Наук.світ, 2004. 100 с.

9.Хамаде А. Корекція психофізичного стану дітей шкільного віку з розладами аутичного спектру засобами фізичного виховання в умовах інклюзивної освіти: дисертація. Львів: ЛДУФК, 2021. 251 с.

10. Abrahams B.S., Geschwind D.H. Advances to autism genetics: on the threshold of a new neurobiology. National Rev. Genet, 2008. № 9. P. 341–355.

11. Ostrovsjka K.O. Autizm: problemi psikhologichnoї dopomogi. – Ljviv: Vidavnichiyj centr LNU im. I.Franka, 2006. 110 p.

12. Synov V.M., Chuprykov A.P., Shulzhenko D.I., Khvorova H.M. Zakhyst prav osib z autyzmom: zbirnyk tez dopovidei Druhoho Vseukrainskoho konhresu z medychnoho prava, bioetyky ta sotsialnoi polityky z mizhnarodnoiu uchastiu (14–15 kvitnia 2011 r), 2011.

References

1.Autism: statistics, destigmatization of the diagnosis, and notable individuals with ASD. Autism: statistics, destigmatization of the diagnosis, and notable individuals with ASD | Mezha. News of Ukraine.

2.Hnatyuk SM, Nevedomska EO, Bilyi VV. (2024) Effectiveness of a physical therapy program for children with autism spectrum disorders. Physical Education, Sports, and Human Health: Experience, Problems, Perspectives: Materials of the XI All-Ukrainian Scientific-Practical Online Conference (Kyiv, December 12, 2024); 182-185.

3.Hryshchenko S. Priority directions in education, upbringing, and development of children with autism https://surl.li/fqjclz

4.Ostrovska KO. (2012) Features of the emotional sphere of children with autism spectrum disorders. Theoretical and Practical Issues of Psychology. Kyiv; 211-219.

5.Ostrovska KO. (2016) Physical rehabilitation and autism. Lviv: LNU; 54.

6.Semenova N, Yaroschuk M, Ripak M, Malanchuk H, Shevtsiv U, Nazarkevych L. (2025) Inclusive physical education for students with autism spectrum disorder (ASD): analysis of problems and ways to overcome them. Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society, 2(70), 71-75. https://doi.org/10.29038/2220-7481-2025-02-71-75

7.Skrypnyk T. (2013) Standards of psychological and pedagogical assistance for children with autism spectrum disorders: Kyiv: NAPS; 60.

8.Tarasun VV. (2004) The concept of development, education, and socialization of children with autism: Textbook for higher education institutions (V.V. Tarasun, H.M. Khvorova; scientific ed. V.V. Tarasun). Kyiv: Naukovyi Svit; 100.

9.Khamade A. (2021) Correction of the psychophysical condition of school-age children with autism spectrum disorders through physical education in the context of inclusive education: dissertation. Lviv: LDUFK; 251.

10. Abrahams BS, Geschwind DH. (2008). Advances in autism genetics: on the threshold of a new neurobiology. Nat Rev Genet, 9: 341–355.

11. Ostrovsjka KO. (2006) Autizm: problemi psikhologichnoї dopomogi. – Ljviv: Vidavnichiyj centr LNU im. I.Franka; 110.

12. Synov VM, Chuprykov AP, Shulzhenko DI, Khvorova HM. (2011). Zakhyst prav osib z autyzmom: zbirnyk tez dopovidei Druhoho Vseukrainskoho konhresu z medychnoho prava, bioetyky ta sotsialnoi polityky z mizhnarodnoiu uchastiu (14–15 kvitnia 2011 r).

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2026.01(200).15
УДК 796.062.061.237

Дмитрієнко В.В.
здобувачка вищої освіти ,
ІІ магістерського рівня
Харківська державна академія фізичної культури, м. Харків
https://orcid.org/0009-0001-6488-2407
Середа Н.В.
доцент, кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри менеджменту та правового регулювання спортивної діяльності
Харківська державна академія фізичної культури, м. Харків
https://orcid.org/0000-0002-8320-3000
Ткачов С.І.
професор, доктор педагогічних наук,
професор кафедри менеджменту та правового регулювання спортивної діяльності
Харківська державна академія фізичної культури, м. Харків
https://orcid.org/0000-0001-8130-4193

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (НА ПРИКЛАДІ СПОРТИВНОГО ОРІЄНТУВАННЯ)

У статті наведено результати проведеного організаційно-управлінського. Представлено детальний аналіз функціонування спортивного орієнтування в умовах воєнного стану за період 2022-2024 роки. Визначено загальну тенденцію, яка демонструє значне зниження показників у 2022 році, що є прямим наслідком повномасштабного вторгнення. Це вплинуло на всі аспекти: кількість осіб, які займаються спортивним орієнтуванням, скоротилася на 36%; чисельність тренерського складу знизилася на 18%. Відзначено позитивну динаміку зростання, яка доводить результативність заходів, спрямованих на збереження і відновлення спортивної діяльності в умовах воєнного конфлікту. Зафіксовано тенденцію до значного коливання кількості тренерсько-викладацького складу: після суттєвого спаду у 2022 році кількість працівників, особливо штатних тренерів-викладачів, у 2024 році не лише повернулася до довоєнного рівня, але й перевищила його. Визначено організаційно-управлінські аспекти функціонування спортивного орієнтування, а саме організацію та проведення змагань, які є системоутворюючим фактором цього виду спорту, а також методичне та кадрове забезпечення тренувального процесу та управління ним.

Ключові слова: *спорт, спортивне орієнтування, організаційно-управлінське аспекти, кризові умови.*

Dmytriienko V.V., Sereda N.V., Tkachov S.I. Organizational and management aspects of the functioning of sports in martial law conditions (using the example of sports orienteering). *The article presents the results of the organizational and managerial. A detailed analysis of the functioning of orienteering under martial law for the period 2022-2024 is presented. A general trend has been identified, demonstrating a significant decrease in indicators in 2022, which is a direct consequence of the full-scale invasion. This affected all aspects: the number of people engaged in orienteering decreased by 36%; the number of coaching staff decreased by 18%. Positive growth dynamics have been noted, which proves the effectiveness of measures aimed at preserving and restoring sports activities in conditions of military conflict. A tendency towards significant fluctuations in the number of coaching staff has been recorded: after a significant decline in 2022, the number of employees, especially full-time coaching staff, in 2024 not only returned to the pre-war level, but also exceeded it. The organizational and managerial aspects of the functioning of sports orienteering are determined, namely the organization and holding of competitions, which are a system-forming factor of this sport, as well as the methodological and personnel support of the training process and its management.*

Keywords: *sports, sports orientation, organizational and managerial aspects, crisis conditions.*